

Bolu Basın Tarihi

Selami Özsoy

Bolu Basın Tarihi

Selâmi Özsoy

Kapak Tasarımı: Bahar Akbulak

Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

Aralık 2020, Ankara

ISBN No: 978-605-7877-84-0

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Bu alışma, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi 2014.05.01.737 numaralı "Geçmiřten Günüme Bolu'da Basın Hayatı" başlıklı bilimsel araştırma projesinden üretilmiştir.

Osmanlıdan Günümüze

Bolu Basın Tarihi

Selami Özsoy

Selami Özsoy, 1969 yılında Bolu'da doğdu. Bolu Atatürk Lisesi'nden 1986 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Televizyon Bölümü'nü 1991 yılında bitirdi. Bolu'daki *Bolu Haber* ve *Sesimiz* gazetelerinde yazıları yayımlandı. Üniversite öğrenimi süresince ve sonrasında 1997 yılına kadar İstanbul'da *Türkiye* gazetesi spor servisinde muhabir ve redaktör olarak çalıştı. 1998-2012 yılları arasında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü görevini yürüttü. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı'nda 2003 yılında yüksek lisans, 2007 yılında doktora derecesi aldı. 2013 yılına kadar Abant İzzet Baysal Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda görev yaptı. Halen Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünde öğretim üyesi.

*Bolu'da birlikte gazetecilik yaptığım
büyüklerimin* hatırasına...*

*Necmi Küçüközcan
Fevzi Duru
Türkey Veciz
Doğan Öner
Doğan Uz
İlhan Önder
Eriman Topbaş

İçindekiler

Kısaltmalar	17
Sunuş	19
Giriş	21
Takvim-i Vekayi	23
Tercüman-ı Ahvâl	23
Tasvir-i Efkâr	24
Osmanlı'da vilayet matbaaları ve vilayet gazeteleri.....	24
Kastamonu gazetesi	27
Köroğlu gazetesi (Kastamonu)	29
Açıksöz gazetesi	30
Bolu basını tarihine genel bakış	30
1. BÖLÜM	
Cumhuriyet öncesinde Bolu basını	35
Bolu'da (1912?)	35
Bolu Matbaası (1913)	35
Bolu gazetesi (1913)	40
Bolu gazetesindeki haberler	44
Memur hareketleri (1915)	45
İzmir'in işgalini tel'in telgrafı (1919)	47
Bolu'da da varmış?! (1928)	49
BMM'ye destek (1920)	50
Fatma Ana tam ana (1921)	51
Maarif Vekili Necati Bey'in ziyareti (1928)	51
Ajans (1915)	52
Millî Mücadele döneminde basın	53
Bolu'da matbûat heyeti (1921)	54
Kürsü-yi Millet (1918)	55
Dertli (1919)	56
Maksat ve meslek (1919)	59
Dertli'ye sansür (1919)	61
<i>Dertli</i> gazetesinin kapatılışı (1919)	62
<i>Dertli</i> 'nin tekrar yayınlanması (1920)	63
Bolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti (1920)	64

Millî mücadeleye çağrı (1920).....	64
Bolu’da kadınların mevlid cemiyeti (1920).....	65
Erkeklerimiz okusun ve utansın (1920).....	65
Askere moral şiiiri (1921).....	66
Dertli’nin tercüme-i hali (1921).....	66
İtaat mutlak değildir (1921).....	68
Suret.....	70
Edirne’nin işgalini tel’in (1922).....	71
İzmir’in işgalini tel’in (1922).....	72
Söz sarayın değil (1922).....	73
Cumhuriyetin ilanı sonrası <i>Dertli</i>	74
<i>Türkoğlu</i> (1921).....	78
Mithat Akif Bey.....	83
23 Nisan’ın ilk yıldönümü (1921).....	84
“Senden ne istiyorlar?” (1921).....	85
İstiklal Mahkemeleri (1921).....	85
İlan (1922).....	86
“Yurdumuzun cesur, kahraman askerlerine”.....	87
Gazete ücret-i tab’iyeleri (1923).....	87
Türkoğlu, intihab başlıyor.....	90
Bolu’daki ikinci seçmenler.....	90
İhtiyari tadili neşriyatımız (1923).....	91

2. BÖLÜM

Tek parti döneminde Bolu basını.....	93
<i>Bolu</i> gazetesi: Tek parti dönemi.....	95
CHP’nin “dâimî vazife vasıtası” (1944).....	96
74 kilo metroluk Bolu Kıbrısçık yolu açıldı (1930).....	99
Ucuz ve şık elbise geymek isteyenlere (1930).....	100
Motor sıkletlerden illallah (1930).....	101
Satın alınan harman makinası geliyor (1930).....	101
Spor (1930).....	101
Büyük camide Türkçe kuran okundu (1930).....	102
Belediye intihabatında halk reyini ittifakla C.H. Fırkası namzetlerine verdi (1930).....	102
Panayir (1930).....	103
Köpekler çoğaldı (1930).....	103
Mebuslarımız geldi (1930).....	103
Bu sayımızla 19 yaşımıza girdik (1931).....	104
Nasıl olur! (1931).....	104
Paşalar geldi (1931).....	105
Selim Sırrı Bey (1931).....	105
Tayyareci Hakkı Bey (1931).....	106
Bolu tayyaresi (1931).....	106
Lüks telgraf (1931).....	106

Eğlence rakısı (1931)	107
Sünnetçi sıhhat memuru Nuri ve Tahsin (1931).....	107
Nazarı dikkate (1931)	108
Bolu – Düzce yolunun teftişi (1932)	108
Şeker bayramı ilanı (1932)	108
Yöneticilere övgüler (1932).....	109
6 Mart Bolu'nun Gazi günü (1932).....	109
Radyo cihazı alımı (1932)	111
Muhterem müşterilerime (1932).....	111
Yılbaşı balosu (1933)	111
Belediye seçimi (1934)	112
<i>Bolu</i> gazetesi 22 yaşında (1935).....	114
Duyurma (1935)	115
Çarşafklar kalkıyor (1935)	115
Emin Barın'ın okuyucu mektubu (1935).....	116
Gerede'ye doktor talebi (1935).....	118
İl bayımız ve il parti başkanımız yatı mekteplerinin açılma törenlerini yapıyorlar (1935).....	118
Her gün beş kelime (geçen nüshadan kalma) (1935).....	118
C.H.P. Büyük kurultayı kapandı (1935).....	119
Pravda'dan haber (1935).....	121
Berlin olimpiyatlarındaki altın madalyaya tebrik (1936).....	121
Kıbrısık'a telefon geliyor (1936).....	121
Saat ayarı için belediyeden çözüm (1936).....	122
Vilayet Matbaası yeni binasında (1937)	122
Reklam (1937)	123
Adli haber (1937)	123
Reklamlar (1937)	125
Spor tarihine sürülen kara bir leke (1937)	125
Atamız Yine Gel (1938).....	126
Atatürk'ün ardından okuyucu şiiri (1938)	127
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yardımlar (1943)	127
Yeni Memleket Hastanesi (1944)	128
Konuşma akşamları (1948).....	131

3. BÖLÜM

Çok partili dönemde Bolu Basını	133
Bolu gazetesi: Çok partili dönem.....	133
Son dakika: Bolu-Düzce yolu açılıyor (1948)	133
Selzedelere yardımlar (1950)	134
Başbakan Adnan Menderes'in ziyareti.....	135
Bolu DP İl Kongresi	136
Celal Bayar'ın Bolu'ya gelişi (1956)	136
Bolu'da deprem (1957)	138
Hayrettin Arıkan imzalı yazılar (1960).....	138

Bolu Üniversitesi için vakıf (1970).....	139
Bolu basınında özel teşebbüsün tekrar canlanması.....	140
Yeşil Bolu (1946).....	140
Güzel Bolu (1948).....	144
Parti gazetelerine Ulus aracılığıyla kâğıt yardımı	147
<i>Güzel Bolu</i> 'nun kapanmasına eleştiri	152
Borcunu ödemeyen bayi için CHP'den istek (1953)	153
DP döneminde Bolu'da yayımlanan gazeteler	153
Yeni Bolu (1952).....	155
Demokrat (1955).....	157
Demokrat gazetesinde CHP kurultayı haberi	159
Çivi tahsisi	161
DP döneminde Bolu'da muhalif basın.....	161
Abant (1957)	161
Bolu-Ankara Emniyet Otobüsleri (1958)	164
Lisenin temel atma töreni (1959).....	164
1960 darbesinde <i>Abant</i> gazetesi.....	165
DP'lilere yönelik eleştiriler (1960).....	166
Bolu Ekspres (1953).....	170
Bedrettin Maradit	170
İlan dağıtımında rekabet (1954).....	172
Yazı yarışması (1954).....	173
İllicada kadınlar kavgası (1954)	173
1960 darbesi.....	174
Bolu Askeri Valiliğinin tebliği.....	177
Yeni Hamle (1958).....	179
Lefter Bolu'da.....	179
Kökez suyunun Bolu'ya gelişi	180
Kökez (1958)	180
Beş yaşındaki sigara tiryakisi	181
Bolu'dan Ankara 5, İstanbul 6 saat.....	181
1960 yılı	183
Dost Adam (1960)	184
Zurna (1960).....	188
Lisenin Sesi (1961).....	190
Adalet (1961).....	190
Hakikat (1961).....	192
Yassıada'dan haftanın notları.....	194
PTT ve sürat.....	194
Sesimiz (1962)	195
Yüksek İşletmecilik Okulu (1962)	197
İzzet Baysal'dan Bolu'ya yardımlar (1963)	198
Köykent temeli (1978).....	199
Termal tesislerin açılışı (1988).....	200
Bolu'da uydu yayınları (1991)	200

Şenol Güneş Boluspor'la sözleşme imzaladı (1991)	201
Bolu Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi (1965)	202
Sabah (1965)	203
Sabah doğuyor	204
Seçim öğüdü (1965)	205
İz (1967)	206
Halkçı Bolu (1975)	206
Büyüksu (1975)	207
Bolu Kız Öğretmen Okulu'nun başarısı.....	208
Bolu'da kurulan gazeteciler cemiyetleri.....	209
1980'den sonra yayımlanan gazeteler	211
Bolu Haber (1986)	211
Bolu Gündem (1989).....	214
Bolu Bayram (1989).....	214
Üçtepe (1990)	214
Sesiniz (1992)	218
Bolunun Sesi (1992)	218
Bolu Olay (1993).....	219
Bolu Bakış (1993).....	219
Köroğlu (1993).....	219
Bolu Hedef (1995)	219
Haber (1996)	220
Bolu Express (1999).....	220
Bolu Gerçek (1999).....	220
Bolu'da Yeni Hayat (2000).....	220
Detay (2000).....	220
Bolu (2001).....	220
Bolu Olay (2001).....	221
Bolu Postası (2003)	221
Köroğlu (2004).....	221
Yeni Ufuk (2004).....	221
Büyüksu (2006)	221
Bolu Takip (2007)	221
Bizim Bolu (2007)	222
Bolu Havadis (2014)	222
Bolu Gazetesi (2011)	222
Memleketim Bolu (2012)	222
Bolu Hedef (2020)	222

4. BÖLÜM

İlçelerde yayınlanan gazeteler	223
Mudurnu (1947).....	225
Piyango biletinden şikâyet (1947).....	229
Gazyağı sıkıntısı (1948).....	229
Hürriyet gazetesinin kuruluşu (1948).....	230

Mudurnu (1951).....	231
DP Mudurnu'da çökmeye devam ediyor (1951)	232
Kore'deki askerlere mektup (1951).....	232
Elektrik motoru (1951).....	233
Selami Erkut	234
Mudurnu Hakikat (1955).....	235
Mudurnu Haber (1958)	237
Mudurnu'nun Sesi (1963)	241
Köroğlu (1963).....	242
Gerede Ekspres (1954).....	245
Gerede Postası (1954).....	246
Gerede Hakimiyet (1955).....	247
Gerede Hakimiyet 7 yaşına bastı.....	250
Gerede (1955)	250
Dertli anıt mezarı (1955)	252
Gerede'de şeker vesikası kaldırıldı.....	252
Kemal Güçlüol'un yazıları.....	252
Göynük Sesi (1954)	253
Sakarya'ya ilhak cemiyeti	253
Gerede'nin Sesi (1976).....	255
Geredemiz (1984)	255
Esentepe (1984).....	255
Gerede Olay (1991).....	255
Gerede Esentepe Haber (1991).....	255
Halkın Sesi (2001).....	255
Gerede Hayat (2005).....	255
Gerede Medya Takip (2006).....	256
Yeşil Mengen (1953)	256
Yeni Mengen (1954).....	256
Mengen kahvesinde.....	257
Mengen-Gökçesu yolu merasimle açıldı	258
Mengen Postası (1954)	258
Mengen Birlik (1995).....	259
Öz Mengen (1958).....	260
Ortaokulun temelini ilk harç atıldı	261
27 Mayıs inkılabının sebepleri.....	262

5. BÖLÜM

Dergiler.....	263
Ferda (1914).....	263
Kardeş (1915)	269
Gamlı (1920).....	269
Refik Fırakî.....	270
Göynük Duygu Yurdu (1921).....	275
Eğitim kurumlarının dergileri	275

Millî Gaye (1922).....	275
Yeni Yol (1923).....	280
Bir reklam.....	283
Türkoğlu'nda Yeni Yol mecmuası (1923).....	284
Altın Yaprak (1925).....	284
Yeşil Yaprak (1925).....	288
Çığır (1930).....	292
Duygular (1940).....	297
Duygular (Halkevi) (1941).....	299
Şadi Varlık.....	301
Abant dergisi (1944).....	302
Büyüksu dergisi (1944).....	305
İmece (1955).....	307
Duyuş (1956).....	308
Çele (1963).....	310
Tabaklar hamamının yanışı (1963).....	312
Spor salonunun temeli (1963).....	315
İnkılap İlkokulu'nda CSO Konseri (1963).....	316
Bolulu Şinâsi (1963).....	316
Bolu'da ilk şapka (1963).....	316
İzzet Baysal'lı anılar (1965).....	318
İstanbul'da Bolu yurdu açılışı (1967).....	319
Bolu'daki depremler (1968).....	319
Bolu MYO Dergisi (1982).....	320
AİBÜ Haber Bülteni-Ünimagazin (1992).....	320
Bolu Hedef (1995).....	320
Redif (2001).....	321
Bolu'da Sanat Sokağı (2002).....	321
Çatı (2007).....	321
Sebilci (2012).....	321
Bolu'daki radyo ve televizyon kuruluşları.....	321
Sonuç.....	325
Kaynakça.....	331
Dizin.....	335

Kısaltmalar

- BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Türkiye Cumhuriyeti Cumhur başkanlığı Devlet Arřivleri)
- BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arřivleri)
- M.: Milâdi
- H.: Hicrî
- R: Rûmî
- a.g.e: Adı geçen eser
- Bkz.: Bakınız

Sunuş

Bu çalışmada, İstanbul ve Ankara'nın arasında önemli bir geçiş noktası olan Bolu'da basılı olarak yayımlanan gazete ve dergiler incelenmiştir. Kütüphaneler, arşivler ve özel koleksiyonlarda taramalar gerçekleştirilmiştir. 25'i ilçelerde olmak üzere yaklaşık 75 gazete ile 20 derginin ulaşılabilen nüshaları sayfa sayfa tarandı. Bolu'da liva matbaasının kurulduğu 1913 yılından günümüze geçen bir asırdan fazla süre içinde yayımlanan gazete ve dergiler tanıtılırken, şehrin yakın dönem tarihine de bir nebze ışık tutulması amaçlanmıştır.

Yazılı basın, tarih araştırmaları için önemli bir kaynaktır. Gazeteler, yayımlandıkları dönemdeki olayları kayıt altına alarak dönemin hafızasını oluştururlar. Yaygın basın ülkedeki gelişmeleri kaydederken, mahalli basın da yayınlandığı yerdeki zamanın tanıklığını yapar. Bu yönüyle mahalli basının tarihi, aslında bir bakıma şehrin de tarihi demektir.

Türkiye'de son dönemde yerel basın tarihi hakkında birçok şehir için akademik çalışma yapıldığını görüyoruz. Türkiye'nin iki metropolü İstanbul ve Ankara arasında kalmış bir taşra şehri olmasına rağmen, Bolu canlı bir basın hayatına sahip olmuştur. Ancak bugüne kadar Bolu'daki basın hayatının anlatıldığı bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bolu'da basın tarihi ile ilgili olarak bir dönem gazetecilik yapan Vahap Tuncer ve Turgut Çulha'nın vilayetin çıkardığı il yıllıklarında yazdıklarının dışında bir kaynak bulunmamaktadır.

Bu çalışmada Bolu'da 20. yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan basın hayatı boyunca günümüze kadar olan dönemde Bolu ve ilçelerinde yayınlanan gazete ve dergiler ele alınmıştır. Bunun için İstanbul ve Ankara'daki kütüphaneler ile özel koleksiyonlarda taramalar yapılmıştır. 25'i ilçelerde olmak üzere yaklaşık 75 gazete ile 20 derginin ulaşılabilen nüshaları sayfa sayfa taranmıştır. Bu kapsamda gazetecilik disiplini içinden bakarak yayın politikası ve sahiplik gibi nitelikleri aktarılmaya çalışılmıştır. Taranan muhtevada gazetenin eğilimini veya ülkenin içinden geçtiği dönemi anlatan yazılardan örneklerle yer verilmiştir. Bolu tarihindeki kilometre taşı niteliğindeki gelişmelerin gazete ve dergilere nasıl yansdığı değerlendirilirken, gazetelerin konuları ele alış tarzları da çözümlenmeye çalışılmıştır. Gazetecilik tekniği açısından haber ve diğer içeriklerin yazımındaki değişimin de izlenmesi amaçlanmıştır. Gazetelerden yapılan alıntılarda dönemin dil özellikleri –hatta imlâ hataları– korunmuştur. Bu çalışmada resmî kurumların çıkardığı bazı periyodik yayınlar kapsam dışı bırakılmıştır.

Türkiye’de ne yazık ki birçok alanda olduğu gibi yayın hayatımızda da arşiv geleneği yeteri kadar oluşmamıştır. Bu çalışma esnasında, yakın veya uzak geçmişte yayınlanan gazete ve dergilerin orijinallerine ulaşmanın güçlüğü bir kez daha görülmüştür. Yaklaşık 5 yılı bulan araştırma sürecinde *Bolu’da*, *Ajans* ve *Kürsü-yi Millet* gibi Cumhuriyet öncesi yayınların nüshalarına ulaşmak mümkün olmamıştır. Bolu’nun resmî gazetesi *Bolu’nun Cumhuriyet’in* ilanından 1930’lara kadar olan sayılarından günümüze ulaşanlar yok denecek kadar azdır. Koleksiyoncu Selahattin İkiz tarafından günümüze taşınan 1910’lu yıllara ait *Kardeş*, *Gamlı* ve *Ferda* isimli yayınlara da bu çalışmada ilk defa yer verilmiştir.

Bolu basın tarihi, bundan sonraki dönemde de araştırmacıların ilgi duyacağı konulardan biri olacaktır. Birçok yerel tarih araştırması, yazılı basında çıkan haberler referans alınarak yürütülmektedir. Bolu’da yayınlanan gazete ve dergilerin dijital bir veri tabanında bir araya getirilerek araştırmacıların hizmetine sunulması, Bolu tarihi ile ilgili yapılacak çalışmaların sayısını ve niteliğini arttırabilir.

Bolu basın tarihi projesinin hayata geçmesinde fikir ve yönlendirmeleriyle büyük destek olan Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyeleri Doç. Dr. Nuray Özdemir ve Doç. Dr. Mehmet Süme’ye, kitabın kapak tasarımını ve grafik çalışmalarını yapan İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü’nden Öğr. Gör. Bahar Akbulak’a, bu çalışma için özel koleksiyonlarını açan Selahattin İkiz, Murat Turan, Bolu Kent Müzesi çalışanları ve bu müzenin kurucusu Murat Peçenek’e teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, geçmişimizde yaşananları anlamamıza yardımcı olmasını ve yeni araştırmalara ışık tutmasını diliyorum.

Selami Özsoy

Bolu, Aralık 2020

Giriş

Tarihin ilk dönemlerinde, yaşanan gelişmeler veya yöneticilerin aldığı kararların tablet ya da levhalara yazılarak duvarlara asıldığına yönelik bilgiler, günümüzdeki gazetenin ilk örneklerinin çağlar öncesinde de var olduğunu göstermektedir. Roma döneminde şehir yönetiminde de söz sahibi olan din adamları, yaşanan gelişmeleri bir levha üzerine yazıp, evlerinin duvarlarına asarlardı. Bunlar tarihte halkın ilk haber kaynağı örnekleri olarak kabul edilebilir. Roma Senatosu'nda tartışma ve kararları duyurmak üzere *Acta Senatus* adıyla senato zabıtları tutulmuş ve bunlarla siyasi gelişmelerden halk haberdar olmuştur. *Acta Publica* adlı bir sayfadan oluşan bültenler ilk resmî gazete örneği olarak sayılabilir. Ardından *Acta Diurna* adı verilen bültenlerde yangınlar, cenaze törenleri, idamlar, spor haberleri, senato münakaşaları ve seçimler yer almaktaydı (Şapolyo, 1971: 12). Yazılar, taş ya da metal üzerine kazınır ve Roma Forumu gibi kamusal alanlardaki mesaj tahtalarına asılırdı.

Avrupa'da ilk kitabın 1455'te Alman Johann Gutenberg tarafından basımından sonra baskı tekniklerinde gelişmeler olmuştur. Gutenberg'in açtığı çığır sonrasında el yazmaların yerini basılı kitaplar alırken, içeriği haber olan gazete ve dergiler de ortaya çıkmıştır.

Bazı kaynaklara göre ilk gazete, 1609'da Almanya'da yayınlanan *Avis Relation Oder Zeitung*'dur. Bir başka kaynak ise 1605'te Hollanda'da ticari bir bültenen doğduğu varsayılan *Nieuwe Tijdingen*'i göstermektedir (Tokgöz, 2013: 59). Bir diğer kaynağa göre ise dünyada ilk gazete Fransa'da asıl mesleği doktorluk olan Théopheraste Renaudot tarafından 30 Mayıs 1631'de *La Gazette* adıyla yayınlanmıştır. Bilinen ilk dergi ise 1665 yılında yine Fransa'da çıkarılan *Journal des Savants*'dır. Bu dergiyi yine aynı yıl Londra'da yayımlanan *Philosophical Transactions* (*Acta Philosophica*) izlemiştir. 1700'lerde günlük gazete yayınlama deneyimi daha da gelişmiş ve 1800'lerde, kapitalizmin yükselmesiyle yeni teknik buluşlarla gazetecilikte yüksek baskı sayılarına ulaşılmıştır (Jeanneney, 1998: 26-27).

Avrupa'da Orta Çağ boyunca aristokratlar arasında bilgi aktarımını sağlayan "haber mektupları", günümüzdeki gazetenin ilk örnekleri sayılabilir. Gazetecilik konusunda yapılmış araştırmaların birçoğunda yazma ve basma "haber mektupları"nın İtalya'da "gazetta" denilen bir Venedik parasına satılıp okun-

duğu için “gazete” kelimesinin kökeni “gazetta”ya dayandırılabilir (Ertuğ, 1970: 30). Venediklilerin duvar gazeteleri, resmî gazete mahiyetinde idi. Bu gazeteler, dönemin asilzadelerine dağıtılırdı. İlk defa “gazete” kelimesi 1536 tarihinde hak edilmiş bir madeni paranın adı olarak kullanılmıştır. Bu sikke, Venedik’te hak edilmişti. Basılıp satılan gazete, bu sikkenin değerinde olduğu için gazete adı verildi. Bir başka kaynakta kelimenin kökeni olarak “gazetate” ifadesi verilmektedir (Şapolyo, 1971: 12).

Matbaanın Türkiye’ye gelişi, 1491 yılında İspanya’dan sürülen Musevilere dayandırılır. Musevilerin Türkiye’ye geldikten sonra ilk matbaayı 1493 yılında İstanbul’da kurduğuyla ilgili bilgiler de mevcuttur. Mistikidis Efendi, 1490’da Ben Goriom’un İbrani Tarihi basıldığını ileri sürmektedir (Kabacalı 2000: 9). İstanbul’da ilk kitabın 1488 yılında basılan *Leçons des enfants* (Çocuk Dersleri) adlı İbranice bir sözlük olduğuna yönelik referanslar da vardır (Kabacalı, 1987: 16).

Osmanlı devletinde basımevi kurup Türkçe kitap yayınlayan ilk kişi Macar asıllı İbrahim Müteferrika’dır. İbrahim Müteferrika, 1719-1720 yıllarında İstanbul’da bir matbaa kurmayı başarmış ve 1719 yılında ilk kez Marmara Denizi’nin bir haritasını basmıştır. Saraydan aldığı izinle 1729 yılında iki cilt halinde Osmanlı devletinin ilk kitabı olan *Kitab-ı Lügat-ı Vankulu’nu* (Sihah El-Cevheri) 500 adet basmış ve tamamını satmıştır. Arapça-Türkçe bir sözlük olan kitap, İmam Ebu Nasr İsmail bin Hammad el-Cevheri’den Van Kulu diye anılan, kitabın basıldığı tarihte hayatta bulunmayan Mehmed bin Mustafa el-Vani tarafından çevrilmiştir (Kabacalı, 2000: 21). Türkiye’de basılan bu ilk kitap, *Vankulu Sözlüğü* olarak bilinir.

Osmanlı devletindeki ilk gazete, Fransız devrimine destek olması amacıyla Fransa’dan getirilerek İstanbul’da Fransız elçiliğinde kurulan matbaada 1795 yılında Fransızca olarak çıkarılmıştır. *Bulletins Des Nouvelles* (Haberler Bülteni) adındaki Fransızca gazete, 15 günde bir 6-8 sayfa olarak yayınlanmıştır (Kabacalı, 2000: 47). 1875 yılında İstanbul’da bir İrlandalı tarafından Fransızca olarak çıkarılmaya başlanan *İstanbul* (Orijinal yazılışıyla Stanbuoul) gazetesi 1964 yılına kadar 85 yıl yayın hayatında kalarak yabancı dilde yayın yapan en uzun ömürlü gazete olmuştur (Alemdar, 1980: 1).

Bir yaklaşıma göre Osmanlı Devleti’nde ilk Türkçe gazete, 1828 yılında Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın valiliği döneminde Mısır’da yayınlanan *Vekayi-i Mısriyye*’dir. Bir kısmı Arapça, bir kısmı Türkçe olarak yayınlanan gazetede resmî haber ve duyurular yer alıyordu. Ancak bu gazetenin Mısır’ın yönetim yapısı itibarıyla Osmanlı’daki ilk gazete olamayacağı şeklinde görüşler de bulunmaktadır. Mehmet Ali Paşa’nın gazetesinde Osmanlı yönetimine yönelik eleştiriler de bulunmaktadır.

Takvim-i Vekayi

Osmanlı'da Türk basınının ilk örneği, adı ülkeye getirdiği yeniliklerle anılan Sultan II. Mahmut'un emriyle 1 Kasım 1831'de yayınlanmaya başlayan *Takvim-i Vekayi'*dir. 5 Kasım 1831'de Fransızcası yayınlanan devletin resmî gazetesi olan *Takvim-i Vekayi'*de daha sonra Arapça, Farsça, Rumca ve Ermenice dillerinde de yazılar yer almıştır. Avrupa'dan 200 yıl sonra İstanbul'da yayınlanan ilk Türkçe gazete olan *Takvim-i Vekayi'*nin birinci sayısı 5 bin adet basılarak devlet büyüklerine, ulemaya, yüksek rütbeli memurlara, taşradaki esnafa ve elçiliklere gönderilmiştir (Girgin, 2001: 19).

Takvîm-i Vekâyi hem bir tarih belgesi olarak düşünülmüş hem eğitim aracı hem de Osmanlı devlet düzeninin savunucusu olarak görülmüştür. Adı bizzat Sultan II. Mahmut tarafından konulan *Takvîm-i Vekâyi'*nin yayınlanma amaçları, Esat Efendi tarafından yazılan ön sözde "Mukaddeme-i Takvîm-i Vekâyi" başlığı altında şöyle özetlenmiştir:

Bütün dünyada Osmanlı vatandaşlarının yurt içinde ve dünyada olanları öğrenmesi. Yabancıların Osmanlı yönetiminin resmî görüşünü benimsemesi. Yanlış haberlerin yayılmasını engelleyerek iç huzurun bozulmasını önlemek. Fen, sanat, sanayi ve ticarete dair bilgilerin yaygınlaştırılıp halkın yararına sunulması. Devlet icraatının herkesçe bilinip buna uyulması sayesinde devlette birliğin sağlanması (Kabacalı, 2000: 49).

Takvîm-i Vekâyi gazetesi, 1862 tarihinden itibaren Maarif Nezaretine bağlı olan Matbûat Müdürlüğü tarafından yayınlanmaya başlanmıştır.

Türk basınında ilk siyasi polemiklerin dönemin resmî gazetesi *Takvim-i Vekâyi* ile merkezi otoriteye başkaldıran Mehmet Ali Paşa'nın güdümündeki *Vekâyi-i Mısriye* arasında görüldüğü söylenebilir. *Takvim-i Vekayi'*de Sultan'a başkaldıran valiye yönelik "nevcivan, sarhoş, küfran-ı nimet, namert, kumarbaz" gibi suçlama ve aşağılamalar da yer almıştır (Koloğlu, 2010: 12).

Takvîm-i Vekâyi 1892'de bir dizgi yanlışı yüzünden kapatılmış, 7 Ekim 1920'de *Ceride-i Resmîye* adıyla tekrar yayınlanmaya başlamıştır (Girgin, 2009).

Osmanlı dönemine bakıldığında devlet eliyle çıkarılan resmî gazete *Takvîm-i Vekâyi* ve vilayet gazeteleri, devletin örgütlenme ve propaganda aracı olarak görev yapmıştır. *Takvîm-i Vekâyi* ve *Ceride-i Resmîye'*nin devamı olan *Resmî Gazete*, günümüzde elektronik ortamda yayınlanmaktadır.

Tercüman-ı Ahvâl

Osmanlı döneminde özel girişim tarafından devlet hazinesinden yardım almadan çıkarılan ilk Türkçe gazete *Tercüman-ı Ahvâl'*dir. İlk resmî Türkçe gazete *Takvîm-i Vekâyi'*den 30 yıl, İngiliz William Churchill'in yarı resmî gazetesi

Cerîde-i Havâdis'ten 20 yıl sonra 21 Ekim 1860'ta yayına başlayan *Tercüman-ı Ahvâl*'in kurucusu Âgâh Efendi, gazetenin yayınlanması için gereken sermayeyi şahsen sağlamıştır (Girgin, 2001: 29-31).

Âgâh Efendi'ye Bolulu bir aileden gelen gazetenin yazarlarından Şinâsi Efendi yardım etmiştir. İlk sayısındaki sunuş yazısında Şinâsi, gazete yazılarını "umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede" kaleme almak gereği üzerinde durmuştur. Divan nesrindeki uzun, anlaşılması güç cümlelerden yalın anlatıma geçişin öncüsü olmuştur. Gazetede resmî ve özel ilanların yer aldığı görülmektedir. *Tercüman-ı Ahvâl*'in eldeki son sayısı 1866 Şubat'ında çıkan 792. sayısıdır (Kabacalı: 2000: 64-65).

Tasvir-i Efkâr

Bir Türk tarafından çıkarılan ikinci özel gazete *Tasvir-i Efkâr*'dır. Şinâsi Efendi tarafından çıkarılan gazete, 1862 yılında yayına başlamıştır. *Tasvir-i Efkâr* ile günümüz gazeteciliği karşılaştırıldığında birçok benzerlik görülmektedir. Resmî tebliğlerin yanı sıra atamalar, taşrada meydana gelen karışıklıklar, çeşitli asayiş olayları, ekonomik ve sosyal alanda meydana gelen gelişmeler, ilânlar ve çeşitli konulardaki tefrikalar muhtevada yer almıştır. Diğer gazetelerde olduğu gibi *Tasvir-i Efkâr*'ın yayınlandığı dönemde haber alma ve değerlendirmede geniş bir uzman kadrosu ve baskı teknolojisi yoktu. Ayrıca yönetimden kaynaklanan çeşitli baskı ve sansürün gazetenin objektif değerlendirmeler yapmasına izin vermemesinden kaynaklanan yetersizlikler söz konusuydu. Bütün bu olumsuzluklara rağmen yayınlandığı dönem için bir kaynak niteliği taşıyan *Tasvir-i Efkâr*, ileride Meşrutiyet'le sonuçlanacak bir hareketin doğmasının sebepleri arasında yer almıştır (Hayta, 2002: 1-2).

Tasvir-i Efkâr'da Tanzimat yönetimine yönelik eleştiriler yer almıştır. *Tasvir-i Efkâr*, Yeni Osmanlılar'ın siyasi örgütlenme yeri haline gelmiştir. Yeni Osmanlılar anayasalı ve parlamenter bir sistem önererek Tanzimat tipi bürokratik mutlakiyetin son bulmasını istemiştir. Bu kadrodan Namık Kemal gibi dönemin önemli düşünce adamları çıkmıştır (Çığ, 2007: 60).

Osmanlı'da vilayet matbaaları ve vilayet gazeteleri

Osmanlı Devleti açısından 3 Kasım 1839'da Tanzimat'ın ilan edilmesiyle, devlet anlayışı ve idaresinde modernleşmenin temeli atılmıştır. Aslında Tanzimat dönemi bir bürokrasi devri olmuştur.

Osmanlı'da Sultan Abdülaziz döneminde 7 Kasım 1864'te çıkarılan Teşkilat-ı Vilayet Nizamnamesi ile Osmanlı, eyalet sisteminden vilayet yönetim sistemine geçilmiştir. Yeni dönemle birlikte vilayetlerde baskı işleri ve gazete çıkarılması için matbaalar kurulmuştur (Özbay, 2014: 272-274).

Mahalli basın, genel olarak bir şehirde ya da daha küçük yerleşim biriminde yayınlanan ve ağırlıklı olarak yayımlandığı yöreyle ilgili haber ve yorumlara yer veren yayın organlarıdır. Osmanlı'da İstanbul dışındaki yerlerdeki mahalli yayınların omurgasını, II. Abdülhamit döneminde vilayetlerde kurulan matbaalarda basılan vilayet gazeteleri oluşturmuştur.

Mahalli basın, genel olarak bir şehirde ya da daha küçük yerleşim biriminde yayınlanan ve ağırlıklı olarak yayımlandığı yöreyle ilgili haber ve yorumlara yer veren yayın organlarıdır. Osmanlı'da İstanbul dışındaki yerlerdeki mahalli yayınların omurgasını, Sultan Abdülaziz döneminde vilayetlerde kurulan matbaalarda basılan vilayet gazeteleri oluşturmuştur.

Beirut'taki Hadika al-Ahbar gazetesi 1860'ta Türkçe ve Arapça yayınlanmaya başlanmıştır (Kabacalı, 2000: 89). 1864 yılında kurulan ilk vilayet matbaası olan Tuna Vilayet Matbaası'nda basılan Tuna gazetesi, ilk vilayet gazetesi olmuştur (Kocabaşoğlu ve Birinci, 1995). Rusçuk vilayetinin gazetesi olan Tuna'da Türkçenin yanı sıra Bulgarca da yer almıştır (Kabacalı, 2000: 89). Tuna'dan sonra sırasıyla Bosna, Suriye, Erzurum, Halep, Edirne, Trablusgarp vilayetlerinde de matbaalar kurulmuştur.

Vilayet matbaaları kendi ihtiyaçları için defterler, cetveller basmakla işe başlamışlar, bunlarla birlikte salname (yıllıklar) ve kitap yayınlamışlardır. Haftalık vilayet gazeteleri yayınlanmaya başlamış ancak bu gazeteler etrafında bir gazeteci sınıfı doğmamıştır. Bu gazeteler vilayetlerde muhasebe memurları ve hükümet tarafından ihdas edilen mektupçu kadrolarında çalışan memurlar tarafından çıkarılmıştır (Şapolyo, 1971: 205).

Her vilayette kendi ihtiyaçlarını karşılamak için bir de matbaa kurulması, sosyal ve kültürel gelişmeyi de sağlamıştır. Temelde valiliklerin kırtasiye ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yönelik olan matbaalarda resmî yayınların yanı sıra özel kişilerin de yayın yapmasına izin verilmiştir. Vilayet gazeteleri resmî dil Türkçenin yanında bölgenin yaygın olan ikinci diliyle de yayınlanmıştır (Kabacalı, 2000: 89).

Vilayet gazetelerinin muhtevasına bakıldığında dönemin yöneticisi padişah ile ilgili haberlerin öncelikle yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra kamu görevlilerinin atama, yükselme ve ödüllendirmeleri, yeni yasa, yönetmelik düzenlemeleri, hükümet, vilayet ve kamu kuruluşlarının çalışmaları demiryolu, yol, telgraf hattı yapımları, sağlık konuları, yerel okul sınavları ve ödül dağıtma törenleri, hacıların gidişi, et, ekmek fiyatları, şiddetli yağmur ve kar yağışları, doğal afetler, kolluk kuvvetlerinin başarıları, valilerin konuşmaları ve yazıları, savaşlar, yeni silahlar, buluşlar, yabancı konsolosların gezileri, vilayet gazetelerinde yer alan haberler arasındadır.

Vilayetlere ilişkin nizamnameler uyarınca yazıların büyük bir kısmı valiliklerdeki "mektupçu" kadrolarındaki memurlar tarafından imzasız olarak kaleme alınmıştır. Genellikle haftalık olarak yayınlanan gazeteler ortalama 500 adet

basılmıştır. Basının İstanbul'un tekelinden çıkmasına neden olan vilayet gazeteleri Osmanlı'nın hakimiyeti altında bulunan vilayetlerde gazeteciliğin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır (Özbay, 2014: 275-276).

Vilayet gazetelerinin birçoğu haftada bir, 2-4 sayfa olarak yayımlanmaktaydı. Fotoğraf ve karikatüre pek yer verilmiyordu. Çoğunun tirajı 500 dolayında ya da 500'ün altındaydı. Kimi illerde okunmak üzere duvarlara yapıştırılıyordu (Kabacalı, 2000: 89).

Görüldüğü gibi Osmanlı döneminde yerel basın, devlet desteği ile başlatılmıştır. Ancak zaman içinde özellikle de 1908 yılındaki İkinci Meşrutiyet hareketinden sonra özel girişimcilerin katkılarıyla gelişmiştir. Siyasi oluşumların desteği ile Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde siyasi içerikli gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. Buna rağmen mahalli basının gelişmesi; okuryazar kitlenin az olması, gazeteciliğin ve matbaacılığın ayrı birer uzmanlık işi olması, özel girişimin yetersizliği ve basına ilgi göstermemesi, basın-yayın organlarına duyulan resmî güvensizlik ve kamuoyu fikrinin yeterince oluşmaması gibi nedenlerle yavaş seyretmiştir (Duman, 2007: 87).

1919 Mayıs'ı ile 1938 sonu arasında Türkiye'de 582 gazete çıktığı, bunların 176'sının İstanbul'da yayımlandığı bilinmektedir. İstanbul dışında yayınlanan gazetelerin 54'ü İzmir, 27'si Adana, 25'i Ankara, 24'ü Bursa, 18'i Trabzon, 16'sı Samsun, 13'ü Eskişehir, 12'si Kastamonu, 11'i Gaziantep, 10'ar tanesi Konya, Balıkesir ve Urfa'da yayınlanmıştır. 10 ilde hiç gazete yoktur. 11 ilde ise sadece birer gazete vardır. İstanbul'daki gazetelerin yüzde 60'ı siyasi iken, taşrada yüzde 83'ü siyasidir. Özel reklam geliri yetersiz olduğundan devletten yardım almak yaşamak için en önemli kaynaktır. Resmî ilan dağıtımı 1937 yılında başlamış, ancak bir kısım gazete bundan yararlanabilmiştir (Koloğlu, 1993: 131-132).

Yine Doğan Koloğlu'na göre Türkiye'deki gazetelerin toplam tirajlarının gelişimi şöyledir: 1921 yılında 25 bin, 1927 yılında 35 bin, 1930 yılında 25 bin, 1941 yılında 60 bin, 1946 yılında 100 bin, 1950 yılında 300 bin, 1952 yılında 500 bin, 1955 yılında 800 bin, 1956 yılında 1 milyon 60 bin, 1960 yılında 1 milyon 411 bin, 1970 yılında 2 milyon (Koloğlu, 1993: 131-132).

Anadolu'da gazetecilik Millî Mücadele yıllarında gelişmeye başlamıştır. Savaş yıllarında Anadolu'da birçok ihtiyaç maddesi gibi kâğıt ve mürekkep bulmak da oldukça zor olmuştur. Millî mücadele döneminde basılan gazetelerin bir kısmı küçük ebatlarda düşük nitelikli kağıtlara basılmıştır. Anadolu gazetelerinde resmî tebliğlerin her biri tarihi vesikadır. Türkiye'de tarih yazımında Anadolu gazeteleri, İstanbul'dakilerle birlikte araştırmacılar için en önemli kaynakların başında gelmektedir.

Vilayet gazetelerinin basıldığı matbaalar, kamu işlerinin yanı sıra özel kesimin işlerine de açık tutulmuş, böylece yerel basının başlaması için önemli bir adım atılmıştır. Ancak Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili hayata geçişe

kadar çoğu merkezde bu matbaalarda vilayetin resmî gazetesinde yayınlara sınırlı şekilde izin verilmiştir.

Kastamonu gazetesi

Osmanlı'da 19. yüzyılda yenileşme hareketleri kapsamında Tanzimat Fermanı'nın ardından birçok alanda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Sultan Abdülaziz zamanında 1864 yılında çıkarılan vilayetler nizamnamesi ile bütün eyaletlerle birlikte Kastamonu da vilayet olmuş ve Bolu Kastamonu'ya bağlanmıştır.¹ Kastamonu vilayeti; Kastamonu, Bolu, Sinop ve Çankırı sancaklarından oluşmaktaydı. Bolu'nun kaza ve nahiyeleri de şöyleydi: Bolu (Kıbrısık, Gökçesu nahiyeleri) Gerede (Mengen Nahiyesi) Bartın (Çarşamba, Amasra nahiyeleri), Ereğli (Devrek nahiyesi), Düzce (Akçşehir nahiyesi), Göynük (Mudurnu ve Mihalgazi nahiyeleri). (Konrapa, 1964: 560).

Kastamonu vilayet matbaası, 1868 yılında kurulmuştur. Matbaada vilayetin ihtiyaç duyduğu kırtasiye malzemeleriyle salnameler ve gazeteler basılmıştır.

۱۵۳۶

چهارشنبه

۱۲۸۹ م

شرائط اشترای :

شرائط اعلان :

اینته نال مر سکتن ولاننده مطبعه اداره نه ، الویده رلرته ، قضاوده تحریرات کاتبیرنه مراجعت ایجه ایلدیرلر .

اینته نال مر سکتن ولاننده مطبعه اداره نه ، الویده رلرته ، قضاوده تحریرات کاتبیرنه مراجعت ایجه ایلدیرلر .

بر سنه ۱۳۲۷ ۲۸ تیسان رومی سنه ۱۳۲۰ ولایتک هفتده بردهه سییار ، رسمی خری بیلر

<p>توجیهات</p> <p>۲۰ تیسان بزرگ ولایت داخلنده کاشته نالی انجاطاع قاقنقاسی حری ناسی قاقنقاسی کاشته قضاسی اندیری پندرلکنه تورغوش شهیندری هه اندیری مهرینه رلکنه شیرایش شهیندری شهیندرلکنه بارسولر باش لو منیر تریاک ش شهیندرلکنه بلررادسفات</p>	<p>نشان</p> <p>۲۰ تیسان سکاری منصرف ساداتو حل و رضا پاک اندیری ۲۲ تیسان وظائف مودوعه حسن ایضا ایکنده اولسنده ناسی هه اولی بدایت نکهده سی انکیسی جزا دائرهمی رقیسی ساداتو جامه پهاقندی هه تیریل اولجی رتیدن عیدری حسن خدیو مشهور اولان بهره ولایتی مکتوبجی صادق وجدانی اندیری هه اولجی رتیدن عیدری ۲۳ تیسان عبارتک حصار و المدور و نالر استنه قارداک</p>	<p>قوامد هوبیمنه مراجعت ایکنه لازمدر بولنده اولمکه شرائط و اسوال مدنیته سنن یکت ایلدیرلرک برتومک نه کسی شرائط نکتده تمدن و رفق انشیر اولسلیه قرائین مکارمه نکت انشیرک سراج و روسنه نهدن طولانی موافق کادریک و رفق خصوصنده فوائدنک هه سوونده حسن تاثیر ایلدیرلری موضوع یکت ایلدیرلرک برشیرت نکتده نیشایان افرادک روسنه هه تربیسته هه اخلاقه و هفتادینیسنه واراجرای قضیات ایکنکده در . حیاز خط حالینکده مولد و عربانای هفام اولان بزلدن یکسلیه حصوله کلان تطابق و موافقیتک اهیت روسایسی لایزلیه قدر اولوق ایجون حصار کستراله اولال</p>	<p>برعالم فین روحانی به دعول ایه اوله سوال مبارکبه مسلمانانه رحمت و رفیقیت ابراز ایه اطهار مسار ایتیزیر ؟ حضرت عتر علیه السلامک سیر تربیته زینتک قدر واسع اولسنده صرف نظر سدهه مظلومر حیاز کر آمک حیاز تجریرونه دینا دخی رفقت و محبت ایتربیشه باعث وسبب اولان اسوالک تعدادن عیادت اولدینتسینی همی مشارالهلک قهسی سجم نهدون ایلدیرلرک لکنز حیاز چادفانی به مطهر اولدینتسینه مستنه بولنده بزاله دانغضربتکده خدیو مشرانایا و رسول (ص . ع) اندنسر سستی شکله خدیویه حیازک تمجید ایدلرکبه کاشته اولدینتسینه و نقیض و میفایش ایدوک</p>
--	--	--	---

۱۱ مایس افرنجی سنه ۱۹۰۴ ، ووزخضر ۶

¹ Bolu, Osmanlı döneminde 1864 yılından İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılına kadar Kastamonu vilayetine bağlı mutasarrıflık olarak, 1908'den Cumhuriyetin kuruluşuna kadar da müstakıl mutasarrıflık olarak yönetilmiştir. 10 Ekim 1923'te Müstakıl Bolu Mutasarrıflığı tarihe karışmış ve 20 Kanunusihir 1337'de (20 Ocak 1921), TBMM tarafından kabul edilen Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile Cumhuriyetin kuruluşundan 19 gün önce Bolu Vilayeti teşkil edilmiştir (Konukçu, 2010: 1).

Kastamonu'da ilk süreli yayın olan *Kastamonu* gazetesi, Tanzimat edebiyatının meşhur simalarından İbrahim Edhem Pertev Paşa'nın valiliği döneminde Mart 1872'de yayın hayatına başlamıştır.² Vilayet haberlerine yer veren gazete, genelge ve kanunların halka duyurulması, ilanlar gibi resmî beyanlara ağırlık vermiştir. Sadece Kastamonu vilayet merkezinde değil, Bolu, Sinop ve Çankırı sancaklarında ve kazalarda da dağıtılan gazetede; madencilik, orman işleri, kaçakçılık, deniz kazaları duyurulmuş; resmî görevlilerin tayini ve terfileri, yardımlar gibi konu başlıkları altında haberlere yer verilmiştir. *Kastamonu* gazetesi, yayın hayatını 30 Mayıs 1938 tarihine kadar 66 yıl sürdürmüştür (Yılmaz, 2008: 114). *Kastamonu* gazetesinin logosunun altında uyulması gereken bazı hususlar şu şekilde sıralanmıştır: "Yazı işlerine ve idareye ait hususlar için vilayet mektupçusuna, müşteri olmak için matbaa müdürüne, livâ ve kazalarda yazı işleri müdürlüklerine başvurulmalıdır" (Yılmaz, 2008: 30).

Pazartesi günleri yayınlanan *Kastamonu* gazetesinin çıkış günü, İstanbul'dan vilayet merkezine ulaşan posta ve haberlerin gelişi ile Bolu, Çankırı, Tosya gibi merkezlerden gelen vilayete gelen yeni haberlerin ulaştırılması için zaman zaman çarşamba günlerine kaydırılmıştır (Yılmaz, 2008: 18).

Vilayet gazetelerindeki yazıların bazıları, İstanbul gazetelerinden özetlenerek alınmaktaydı. Gazetelerin soğuk görünümü zaman zaman yönetimde bulunanları rahatsız etmiştir. Kastamonu Valisi Sırrı Paşa, "Hak söz acıdır" başlıklı yazısında vilayet gazetelerinin gerçeklere yer verme yerine, gereksiz yazılar yayımlamalarından ya da İstanbul basınından haberler aktarmalarından yakınmıştır:

"Vilayet gazeteleri, mahallin hakiki vukuatını okuyucularına bildirmeyip de yalnız memurlardan lüzumlu lüzumsuz bahsederek, onları methetmeleri veya İstanbul'da çıkan gazetelerin makale ve haberlerini aynen alıp yayınlamalarıyla şüphe yok ki mukaddes vazifelerini ihmal etmiş olurlar. Hoşa gitsin gitmesin, mahallin hakiki vukuatını gizlemek veyahut da uzak olanları kandırmak için başka şekilde göstermeye çalışmak, il gazeteleri için korudukları memleket menfaatlerine karşı affedilmez bir kabahat, tabir caiz ise büyük bir ihanet değil midir? Öyle ise gazetemiz eğriye eğri, doğruya doğru demekle niçin ayıplansın?" (Varlık'tan aktaran Girgin, 2009: 87).

Bolu'nun Osmanlı döneminde gazeteyle ilk tanışması Kastamonu vilayetine bağlı mutasarrıflık iken olmuştur. Kastamonu'da yayınlanan gazetelerde Bolu ile ilgili haberlere rastlanmaktadır. 1864-1908 döneminde Kastamonu vıla-

² Kastamonu Vilayet Matbaası'nda basılan kitaplardan biri de İzzet Baysal'ın babası Ahmet Canip Efendi'nin derlediği Cümel-i Hikemiye-yi Türkiye (Türk Atasözleri) isimli kitapır (Bkz. Ahmet Canip Efendi, Cümel-i Hikemiye-yi Türkiye, Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası, 1892).

yetine bağı mutasarrıflık olan Bolu'ya gelen ilk gazete, Kastamonu Vilayet Matbaasında basılan *Kastamonu* gazetesidir.

Kastamonu gazetesinde Bolu ile ilgili haberlerin yanı sıra ilan da yayınlanmıştır. Bunlardan birinde 15 Eylül 1882 tarihli gazetede satılık bir emlak ilanı şu şekildedir:

“Kastamonu vilayetinde harbiye tahsil memuru alay emini refaatlı Nazif Efendi'nin Bolu'da İslahüddin Mahallesi'nde fevkanî ve tahtanî ve akarsuyu ve bahçeyi ve müstemilat vesaireyi ve sekiz odayı şamil konağı satılık olduğundan, her kim almaya talip olur ise Bolu'daki vekili bulunan Redif-i Mukaddem Taburu Kâtibi Mehmet Efendi'ye müracaat eylemeleri ilan olunur” (Yılmaz, 2008: 30).

Köroğlu gazetesi (Kastamonu)

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı ile İstanbul'da olduğu gibi aralarında Kastamonu'nun da olduğu vilayet merkezlerinde yeni rejimi desteklemek için gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. Kastamonu'da İttihat ve Terakki Cemiyeti teşkilatını kurmak için 10 Ağustos 1908 tarihinde yapılan bir toplantıda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirlerini yaymak için bir gazete çıkarılması kararlaştırılmıştır. Bolu'da geçtiği kabul edilen efsaneye ithafen *Köroğlu* adı verilen Kastamonu'nun ilk özel gazetesinin ilk sayısı 17 Aralık 1908 tarihinde yayınlanmıştır. Gazeteyi çıkaranlar, efsanede yer alan Köroğlu ile Bolu Beyi'nin çekişmesini, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mevcut Osmanlı yönetimi ile olan çekişmesine benzetmiştir. Bu suretle Köroğlu halkın yanında bir hürriyet kahramanı olarak sunulmuş ve gazeteyi halk nazarında bir sembol olan bu isimle bütünleştirmiştir (Yılmaz, 2008: 175-187). *Köroğlu* gazetesinin ilk sayısında çıkış sebepleri şu şekilde açıklanmıştır:

“Gazetemiz burada Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyetinin vasıta-i neşri-efkândır. Bu meslek şu cümle ile de ifade olunabilir: Doğru söylemek.” Ayrıca Bolu Beyi – Köroğlu benzetmesinden yola çıkarak Köroğlu ismi üzerinde durulmuştur. “Gazetemizin Köroğlu tesmiyesine vech-i münasebet bulunamayanlar o kadar çok ki, yanımıza kadar gelerek sebebini sormalarından Köroğlu'nun hemşehrilerimizden bir kısmını epeyce meraka düşürdüğünü anlıyoruz. Binaenaleyh biraz izahat vermek mecburiyetindeyiz. Evvela Köroğlu'nu anlatalım. Bolu'da bir mütegalib tarafından beş on kuruşluk bir hayvan için gözleri çıkarılan pederin o zalimden on beş yaşında iken intikamını alan Çamlıbel Ormanı'na tahassun ederek az müddet içinde diğer müteneffizanın da burnunu kıran genç evladı: İşte Köroğlu.” (İfade-i meram, Köroğlu, Nu: 1, 4 Kânunuevvel 1324, s. 1.; aktaran Yılmaz, 2008: 49).

İttihat ve Terakki'nin 1908 yılından başlamak üzere ilk önce vilayet merkezlerinden başta Kastamonu vilayeti olmak üzere Çankırı, Bolu ve Sinop muta-

sarırlıkları merkez kulüpleri ile bunlara bağlı faaliyet yürüten İnebolu, Abana, Araç, Daday, Cide, Küre, Taşköprü, Tosya, Ayancık, Boyabat, Çerkeş, Karacaviran, Gerede, Safranbolu ve Çaycuma ilçelerinde kulüpler açmış olduğu görülmektedir (*Köroğlu* gazetesi, 20 Mayıs 1909, s.4, *Köroğlu* 27 Mayıs 1909, 4; aktaran: Yılmaz, 2008: 47).

1919 Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında bütün yurttaki olduğu gibi İttihat ve Terakki Fırkası'nın Kastamonu'da da çözülmesi sonucunda cemiyetin faaliyetleri durmuş, yayın organı olan *Köroğlu* gazetesi ise 31 Ekim 1918 tarihinde çıkan 485. sayısıyla kapanmıştır (Yılmaz, 2008: 49).

Açıksöz gazetesi

Kastamonu'da yayınlanan *Açıksöz* gazetesi Millî Mücadele'yi destekleyen bir yayın politikasına sahipti. *Açıksöz*, Kastamonu ve çevresi ile İstanbul ile Ankara arasında bir köprü görevi giren ve önemli bir liman kenti olan İnebolu, Zonguldak, Sinop, Bolu gibi şehirlerin haberlerini yayınlamış ve bu yörelerde Millî Mücadele'ye taraftar toplamıştır. 15 Haziran 1919'da yayın hayatına atılan *Açıksöz*, ilk günlerinden itibaren Kuva-yı Millîye'yi övmekten ve Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın telgraflarını yayınlamaktan çekinmedi. Hüsnü Bey tarafından yayınlanan gazete ilçe ve köylere ücretsiz olarak da gönderilmekteydi. İlk günlerde gazete için binden fazla okur bulunmuştu (Özkaya, 1989: 19).

1934 yılında Kastamonu'da Vilayet Matbaası'nın yanı sıra Hüsnü Bey'in *Açıksöz* ve Hayrettin Bey'in Hayrettin matbaaları faaliyet gösterirken Bolu'da sadece vilayet matbaası vardı (İskit, 2000: 192-197).

Bolu basını tarihine genel bakış

Bolu'da yayınlandığı belirlenen gazete ve dergilerin yayın tarihleri, yayın aralığı ve koleksiyonunun bulunduğu yerler şu şekildedir:

Tablo 1 - Bolu'da yayınlanan gazeteler

Yayın ismi	Yayına Başlama	Kapanış	Koleksiyonun bulunduğu yer
Bolu'da	1912?		Nüshası bulunamamıştır.
Bolu	1913	1984?	Beyazıt Devlet Kütüphanesi (1935-1938; 1948-1950; 1951-1953; 1955-1957; 1965-1967, 1968-1971 arası ve 1974) Bolu Belediyesi Kent Müzesi (1945-1960; 1950-1974 arası)
Ferda	1914		Selahattin İkiz özel arşivi
Ajans	1915	1916	Nüshası bulunamamıştır.
Kürsü-yi Millet	1918	1919	Nüshası bulunamamıştır.
Dertli	1919	1928	Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Bolu Belediyesi Kent Müzesi
Türkoğlu	1921	1923	Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, Bolu Belediyesi Kent Müzesi
Yeşil Bolu	1946	1948	Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi (1947-1948)
Güzel Bolu	1948	1951	TBMM Kütüphanesi (1948-1950)
Yeni Bolu	1952	1952	Millî Kütüphane
Bolu Ekspres	1953	1962	Millî Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi (1953-1954, 1955, 1960, 1961)
Demokrat Bolu	1955	1958	Millî Kütüphane
Abant	1957	1962	Millî Kütüphane, Bolu Kent Müzesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi (1957-1962)
Yeni Hamle	1958	1964	Millî Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi (1958-1964)
Kökez	1958	1961	Millî Kütüphane (1958-1961)
Dost Adam	1960	1962	Millî Kütüphane, Bolu Kent Müzesi
Zurna	1960	1960	Bolu Kent Müzesi
Adalet	1961	1961	Millî Kütüphane
Hakikat	1961	1961	Millî Kütüphane
Sesimiz	1962	1992	Millî Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi (1962-1978), TBMM Kütüphanesi (1970-1977)
BTSO Gazetesi	1964	1964	Millî Kütüphane
Sabah	1965	1965	Millî Kütüphane
Büyüksu	1975	1975	Millî Kütüphane, Bolu Kent Müzesi
Halkçı Bolu	1975	1975	Millî Kütüphane
Bolu Haber	1986	1989	Millî Kütüphane, Bolu Kent Müzesi
Bolu Gündem	1989	2016	Millî Kütüphane

Üçtepe	1990	2000	Millî Kütüphane
Sesiniz	1992	1993	
BolununSesi	1992		Millî Kütüphane
Köroğlu	1993	1994	Millî Kütüphane
Bolu Olay	1993	1996	Millî Kütüphane
Bolu Hedef	1995	2000	Millî Kütüphane (2000)
Haber	1996	2006	Millî Kütüphane
Bolu Gerçek	1999	2006	
Detay	2000	2016	Millî Kütüphane
Bolu'da Yeni Hayat	2000	2012	Millî Kütüphane (2002-2012)
Bolu Ekspres	2000		Millî Kütüphane
Bolu Olay	2001		Millî Kütüphane
Bolu Postası	2003	2006	
Köroğlu	2004		Millî Kütüphane
Yeni Ufuk	2004	2009	Millî Kütüphane
Bizim Bolu	2006	2007	Millî Kütüphane
Bolu Takip	2007		Millî Kütüphane
Bolu Gazetesi	2011		Millî Kütüphane
Bolu Havadis	2011		Millî Kütüphane
Memleketim Bolu	2012	2016	Millî Kütüphane

Tablo 2 - Bolu'da yayınlanan dergiler

İsim	Yayına Başlama	Kapanış	Koleksiyonun Bulunduğu Yer
Ferda	1914	1914	Selahattin İki Koleksiyonu
Kardeş	1915	1915	Bolu Kent Müzesi
Gamlı	1919	1919	Selahattin İki Koleksiyonu
Millî Gaye	1922	1924	Millî Kütüphane
Yeni Yol	1923	1926	Bolu Kent Müzesi
Altın Yaprak	1925	1925	Millî Kütüphane
Yeşil Yaprak	1925	1927	Millî Kütüphane, Bolu Kent Müzesi
Çığır	1930	1931	Millî Kütüphane
Duygular (Şadi Varlık)	1940	1940	Millî Kütüphane
Duygular (Halkevi)	1941	1942	Millî Kütüphane
Abant	1944	1947	Millî Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı
Büyüksu	1944	1944	Millî Kütüphane
İmece	1955	1955	Millî Kütüphane
Duyuş	1956	1956	Millî Kütüphane
Çele	1963	1969	Millî Kütüphane (1-72 sayı)

Bolu Hedef	1995		Millî Kütüphane
Redif	2001	2003	BAİBÜ Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi
Sanat Sokağı	2004	2011	Millî Kütüphane (2011-2012), BAİBÜ Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi (2004-2005)
Çatı	2007	2011	Millî Kütüphane
Sebilci	2012		

Tablo 3 - Bolu'nun ilçelerinde yayınlanan gazete ve dergiler

İsim	Yayına Başlama	Kapanış	Koleksiyonun Bulunduğu Yer
Mudurnu	1947	1948	Millî Kütüphane
Mudurnu (Yeniden)	1951	1951	Millî Kütüphane
Yeşil Mengen	1953	1960	Millî Kütüphane
Gerede Postası	1954	1954	Millî Kütüphane
Yeni Mengen	1954	1955	Millî Kütüphane
Gerede Ekspres	1954	1954	Millî Kütüphane
Göynük Sesi	1954	1956	Millî Kütüphane
Gerede	1955	1957	Millî Kütüphane
Gerede Hakimiyet	1955	1969	Millî Kütüphane, Bolu Kent Müzesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi (1961-1962)
Mengen Postası	1955	1956	Millî Kütüphane
Mudurnu Hakikat	1955	1956	Millî Kütüphane
Öz Mengen	1958	1961	Millî Kütüphane
Mudurnu Haber	1958	1963	Millî Kütüphane
Öz Mengen	1958	1961	Millî Kütüphane
Mudurnu'nun Sesi	1963	1963	Bolu Kent Müzesi
Koroğlu (Mudurnu)	1963	1963	Bolu Kent Müzesi
Gerede'nin Sesi	1976	1977	Millî Kütüphane
Esentepe	1984	1985	Millî Kütüphane
Geredemiz	1984	1986	Millî Kütüphane
Gerede Olay	1991	1993	Millî Kütüphane
Gerede Esentepe Haber	1991	1992	Millî Kütüphane
Mengen Birlik	1995	1996	Millî Kütüphane
Halkın Sesi	2001	2004	Millî Kütüphane
Gerede Hayat	2005	2011	Millî Kütüphane
Gerede Medya Takip	2006		

